

UOT 7.03

ORCID ID: 0000-0002-1288-5710

Nərgiz Aslan qızı Rzayeva
Azərbaycan Dövlət Rəssamlıq Akademiyası.
Dissertant
E-mail: nargiz_rzayeva@hotmail.com

1990-2000-Cİ İLLƏR AZƏRBAYCAN RƏSSAMLARININ YARADICILIĞINDA MİLLİ ƏNƏNƏLƏRİN MÜASİR İNTERPRETASIYASI

Xülasə: 1990-2000-ci illər Azərbaycan rəssamlarının yaradıcılığında milli ənənələrin müasir interpretasiyası xüsusilə rəngkarlıq və qrafika sahəsində fəaliyyət göstərən rəssamların əsərlərində daha aydın şəkildə özünü büruzə verir. Bu dövrdə görkəmli təsviri sənət ustalarımız ərəsəyə gətirdikləri əsərlərdə qədim miniatür ənənələrinə müasir münasibətlərini nümayiş etdirməklə yanaşı, miniatür üslubunun özünəməxsusluğunu qoruyub saxlamaqdadırlar. Bu mənada Arif Hüseynov, Rafis İsmayılov, Nüsrət Hacıyev, Qəyyur Yunus, Sara Manafova, Mətanət Aslanova, Aytən Şirzadova və b. adlarını xüsusilə qeyd etmək olar.

Açar sözlər: Azərbaycan, təsviri sənət, rəngkarlıq, qrafika, ənənə, müasirlik, interpretasiya

XX əsrin ikinci yarısından başlayaraq Azərbaycan təsviri sənət ustalarının yaradıcılığında qədim milli ənənələrə bir qədər fərqli - müasir yaradıcı münasibətin ifadəsi müşahidə edilməyə başladı. Bu müasir interpretasiya daha çox özünü təsviri sənətin rəngkarlıq və qrafika sahəsində fəaliyyət göstərən rəssamların yaradıcılığında göstərdi. Belə ki, bu dövrdən etibarən görkəmli rəssamlarımız öz əsərlərində qədim miniatür ənənələrini özünəməxsus forma-biçimində davam etdirdilər.

“1992-ci ildə rəssamların “Peykər” adlı birliyi yaradılır (Elçin Aslanov, Sənan Qurbanov, Məzahir Avşar) və bu birliyin məqsədi öz milli bədii irsini, xüsusilə miniatür sənətini öyrənmək və onları müasir dövrün dünyaduyumu, formaları ilə uyğunlaşdırmaqdan ibarət idi” (1, s.66).

1990-2000-ci illərdə təsviri sənət sahəsində fəaliyyət göstərən görkəmli rəssamlarımız arasında Qəyyur Yunus, Arif Hüseynov, Rafis İsmayılov, Nüsrət Hacıyev, Sara Manafova, Mətanət Aslanova, Aytən Şirzadova və b. adlarını xüsusilə qeyd etmək olar. Belə ki, adlarını qeyd etdiyimiz bu rəssamlar müəllifi olduğu rəngkarlıq və qrafik əsərlərində qədim milli miniatür ənənələrinə müasir yaradıcı münasibətlərini bildirməklə yanaşı, eyni zamanda miniatür üslubunun özünəməxsus səciyyəvi xüsusiyyətlərini qorumaqdadırlar.

Əsərlərində milli ənənələrin müasir interpretasiyası müşahidə olunan rəsamlar arasında Qəyyur Yunusun yaradıcılığı xüsusilə seçilir. O, çoxəsrlik Azərbaycan rəngkarlığına fərdi manerası, öz üslubu ilə seçilən və Qacar rəngkarlıq məktəbinin bədii ənənələrini uğurla davam etdirən görkəmli sənətkar kimi daxil olmuşdur. “Onun dərinlik perspektivinə əsaslanan formalarla müstəvi təsvirlərin çulğalaşmasında yaranan, dekorativ bəzək alliterasiyaları və psixoloji dərinlik cövhərindən su içən boyakarlığı Qərb və Şərq sənət dünyagörüşlərinin uğurlu sintezidir. Daha doğrusu, Qəyyurun yaradıcılığı bugünkü mürəkkəb mədəni axarlar mənəbində dayanmış insanın gözəllik anlayışını genetik köklərə əsaslanaraq izah etmək üsuludur” (4). Rəssamın “Dörd mələk” (1991), “Bakı küləyi” (2000), “Azərbaycan gözəli” (2002), “Novruzun yaxınlaşması” (2003), “Axşam süfrəsi” (2004), “Qarabağ gözəlləri” (2004), “Xəzərin sahilində” (2004), “Üfüqi həyat” (2008) və s. əsərləri məhz yuxarıda qeyd etdiklərimizi özündə əks etdirən yüksək bədii dəyərə malik əsərlərdəndir.

Qədim milli ənənələrimizə özünəməxsus yaradıcı və analitik münasibətlərini ifadə etməklə olduqca maraqlı əsərlər yaradan Qəyyur Yunusun miniatür üslublu rəngkarlıq tabloları və qrafik lövhələrini müasir dövr Azərbaycan təsviri sənətinin fərqli görüntülərindən hesab etmək olar.

Bədii yaradıcılığında qədim milli ənənəni müasir formada davam etdirən rəssamlarımız arasında Sara Manafova adı xüsusi qeyd edilməlidir. Bu mənada rəssamın əsərlərini diqqətlə nəzərdən keçirdikdə onun miniatür üslubuna xas özəllikləri, xüsusilə Orta əsrlər Şərq miniatürünə xas kompozisiya quruluşu və zəngin kolorit həllini dərinlən mənimsəməsini müşahidə etmiş olarıq. Rəssamın “Leyli və Məcnun” (1995), “Məhəbbət - görüntü” (1995), “Gənclik” (2003) və “Cənnət quşu. Liananın portreti” (2004) adlı əsərləri məhz yuxarıda qeyd etdiyimiz bədii məziyyətləri özündə ehtiva edir. Bu əsərlərdə həmçinin baş verən hadisələrin və bədii obrazların həmahəngliyə əsaslanan bədii şərhli aydın şəkildə görünür.

2000-ci illərdə Azərbaycan rəngkarlığı və dəzgah qrafikasının inkişafında qədim miniatür ənənələrinə maraq tədricən artmış, müxtəlif üslub və individual yaradıcılıq münasibətlərinin yaranması olduqca geniş vüsət tapmışdır.

“2008 və 2010-cu ildə Bakıda keçirilən “Şərqdən-Şərqə” sərgisində hökm sürən ənənə və müasirlik ruhunun tamaşaçılar tərəfindən rəğbətlə qarşılanması rəğmən demək olar ki, Azərbaycan təsviri sənətinin qədim şöhrətinin bərpası və ona müasir tutum verilməsi də artıq tarixin saxlancına gömülmüş Avropasayağı “izm”lərə nəzirələr çəkməkdən yox, çoxəsrlik tarixə malik olan milli mədəni dəyərlərə yaradıcı münasibətdən keçir. Bunu rəssamların müxtəlif nəsillərinin – Altay Hacıyev, Rafis İsmayılov, Arif Hüseynov, Nüsrət Hacıyev, Orxan Hüseynov, Aytən Şirzadova, Faiq Əkbərov, Sirius Mirzəzadə, Leyla Salamova və başqalarının “Şərqdən-Şərqə” sərgilərində nümayiş olunan əsərləri də təsdiqləyir” (2, s.172).

Göründüyü kimi sözügedən dövrdə rəngkarlıq və dəzqah qrafikası sahəsində ərsəyə gələn əsərlərdə milli ənənələrə müasir tələblərə görə münasibət göstərilməmişdir.

Qədim və zəngin tarixə malik olan Azərbaycan miniatür üslubuna müasir tərzdə müraciət edən rəssamlardan Mətanət Aslanovanın da adını qeyd etmək olar. Onun milli-mənəvi dəyərlərimizi özündə ifadə edən “Muğamın fəlsəfəsi” adlı qrafik əsəri milli musiqi alətlərinin vəhdətindən alınan bədii kompozisiyada muğamın ifadəli əksi qabarıq duyulandır. “Dekorativ, lirik üslubda işlənmiş bu əsərdə nəbati naxışlarla bəzədilmiş musiqi alətlərinin bədii görüntüsü sanki tamaşaçını muğam aləminə aparır. Muğamın əks-sədası duyulan kompozisiyada təsvir olunan hər bir element sanki muğamın ahənginə köklənmişdir. Əsərdə miniatür sənətinin ənənələrindən qidalanmış bəzi elementlər – günəşi ətrafına alan buta formasında stilizə olunmuş buludlar kompozisiyaya dinamik hərəkət gətirir. Tünd fonda daha aydın görünən şamdan əsərin lirik əhval-ruhiyyəsini daha da artırır” (3, s.118).

Milli ənənələrə yaradıcı münasibətin müasir ifadəsi Azərbaycan təsviri sənətinin gənc nəslinin nümayəndələrindən olan Aytən Şirzadovanın yaradıcılığında da öz əksini tapmışdır. Onun ərsəyə gətirdiyi qrafik əsərlər klassik Şərq miniatür ənənələrindən bəhrələnmiş, onu uğurla yaşadaraq yeni və özünəməxsus forma-biçimi ilə xarakterizə edilir. Aytən Şirzadovanın “Poeziya” (2005), “Musiqi” (2005), “Eşq” (2007) və s. əsərlərində ənənə və müasirliyin vəhdəti aydın sezilir.

Rəssamın “Poeziya” (2005) adlı qrafik lövhəsində lirik duyğularla xəyallar aləminə qərq olmuş gənc qız obrazının Şərq ornamentləri ilə tərtib edilmiş otaqda bədii təsviri, onun qəhvəyi rəngin isti tonları ilə əhatə olunması, yenicə çıxmış ayın və otaqda şölələnən şamların nuru ilə nurlanan bənizi incə - xəfif cizgilərlə əks edilmişdir.

Aytən Şirzadovanın “Eşq” (2007) adlı əsərində isə gənclərin eşq təəssüratlarını bir-biri ilə bölüşdüyü səhnə canlandırılıb. Saf, ülvi məhəbbət və eşq dolu gənclər sanki sehrlı xalçada pərvazlanaraq sehrlı sevgi nağılları aləminə üz tutmuşlar. Kompozisiyada əksini tapmış aşiq və məşuqun obrazlarının Şərq ornamentlərilə zəngin olan libasları sanki öz tamaşaçısını romantik-lirik aləmə səyahət etdirir. Sözüün əsl mənasında özünün gənc olmasına rəğmən Aytən Şirzadova müəllifi olduğu əsərlərdə bədii-estetik yaradıcı potensialından olduqca uğurla istifadə edərək, arzuolunan nəticəni əldə etməyə nail olmuşdur.

Tədqiqat işinə cəlb etdiyimiz müasir biçimli rəngkarlıq və qrafika əsərlərində ənənə və müasirliyin vəhdəti, daha dəqiq desək, bu əsərlərdə ənənəvi miniatür üslubu ilə müasir təsvir dilinin birləşməsi nəticəsində bədii şərhinə görə yüksək bədii dəyərə malik əsərlər yaranmışdır. Həmçinin, ənənəvi miniatür üslubunda ərsəyə gəlmiş bu əsərlər bir daha təsdiq edir ki, bu əsərlərin müəllifləri klassik bədii əlyazma kitablarına çəkilməmiş miniatürlər - illüstrasiyalardan bəhrə-

lənməklə yanaşı həmin əsərlərə müasir dövrün bədii-estetik tələbləri aspektindən yanaşmışlar.

Bütün bu bədii məziyyətlər onu göstərir ki, çağdaş dövr Azərbaycan rəsamlarının əsərlərindəki lakonik rəng həlli, stilizə, bədii ümumiləşdirmə məhz klassik Azərbaycan miniatur üslubuna tapınmağın əyani göstəricisidir. Miniatur üslubunu yenidən dirçəltmək, miniatur üslublu kompozisiyaların süjet və bədii strukturuna milli folklor elementlərinin, o cümlədən, milli rəmzlərdən istifadə bilavasitə müasir dövrdə qədim milli ənənələrə olan marağın böyüklüyünü təsdiq edir.

Nəticə etibarilə qeyd edək ki, 1990-2000-ci illər Azərbaycan rəngkarlığı və dəzgah qrafikası sahəsində yaradılan miniatur üslublu əsərlər, onların müəlliflərinin milli bədii irsimizə, xüsusilə, Orta əsr miniatürlərinə yaradıcı münasibətlərini, qədim milli bədii ənənələri müasir biçimdə şərh etmə bacarıqlarını – müasir interpretasiyanı nümayiş etdirir.

Ədəbiyyat siyahısı:

1. Axundzadə L. XX əsr dünya təsviri incəsənəti. Bakı: Azərneşr, - 2011. - 224 s.
2. Əsgərova X. XX əsr Azərbaycan boyakarlığının inkişafı. Bakı: ADNSU, - 2015. - 187 s.
3. Qasimov S.N. Azərbaycan təsviri sənətində lirik mövzuların təcəssümü: / sənəşünaslıq üzrə fəlsəfə doktoru dis. / - Bakı, 2016. - 126 s.
4. Nəzirova, S. Qəyyur Yunus [İzomaterial]. Bakı: Azərbaycan, - 1996. – 16 s.
5. Гасанзаде ДЖ., Ширзадова Д. Традиции Азербайджанской миниатюры в современном изобразительном искусстве.– Баку: “Elm və təhsil”, - 2019. – 384 с.

Наргиз Аслан кызы Рзаева

СОВРЕМЕННАЯ ИНТЕРПРЕТАЦИЯ НАЦИОНАЛЬНЫХ ТРАДИЦИЙ В ИСКУССТВЕ АЗЕРБАЙДЖАНСКИХ ХУДОЖНИКОВ

Резюме: Современная интерпретация национальных традиций в искусстве азербайджанских художников проявляется более ярко, особенно в творчестве художников, работающих в области живописи и графики. В этот период наши выдающиеся мастера изобразительного искусства, сохраняя своеобразие миниатюрного стиля демонстрируют свое современное отношение к старым традициям миниатюры. Стоит отметить таких художников как Ариф Гусейнов, Рафис Исмаилов, Нусрат Гаджиев, Гайюр Юнус, Сара Манафова, Матанат Асланова, Айтан Ширзадова и другие.

Ключевые слова: Азербайджан, изобразительное искусство, живопись, графика, традиция, современность, интерпретация.

Nargiz Aslan gizi Rzayeva

CONTEMPORARY INTERPRETATION OF NATIONAL TRADITIONS IN CREATIVITY OF AZERBAIJANI ARTISTS

Summary: The modern interpretation of national traditions in modern in creativity of Azerbaijani artists manifested more clearly, especially in the work of artists working in the field of painting and graphics. During this period, our outstanding masters of fine arts, while maintaining the originality of the miniature style, demonstrate their modern attitude to the old traditions of miniature. It is worth noting such artists as Arif Huseynov, Rafis Ismailov, Nusrat Hajiyev, Gaiyur Yunus, Sara Manafova, Matanat Aslanova, Aytan Shirzadova and others.

Key words: Azerbaijan, fine arts, painting, graphics, tradition, modernity, interpretation.

Məqalənin redaksiyaya daxil olma tarixi: 15.03.2023

**Məqaləni çapa tövsiyə edən sahə redaktorunun (və ya üzvünün) adı:
sənətsünəşliq üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Aslan Xəlilov**